

Kartoffelarealet i Danmark i dette aarhundrede.

Af I. P. Andersen.

Kartofler dækker under normale forhold en ringe del af Danmarks areal. Kartoffelarealet var 1901 1,9 % af landbrugsarealet; 1907 var det ligeledes 1,9 % og 1912 2,1 %. For 1929 har vi et kartoffelareal paa 2,0 % og for 1936 knap 2,4 %. Variationerne er smaa. Kartoffelarealets størrelse er omtrent det samme før og efter krigsaarene. Men derimellem ligger krigsaarene og aarene lige efter krigen med deres højkonjunkturer. Ved verdenskrigens slutning var kartoffelprisen høj. Derfor voksede kartoffelarealet, og det kulminerede 1919 med 3,1 % af landbrugsarealet.

Udbredelse og variation belyses af de tre kort, et fra førkrigstidsaarene, 1907, et fra kulminationsaaret 1919 og et fra efterkrigsaarene, 1929. Naar jeg til den kartografiske behandling har valgt aaret 1929 og ikke et af aarene efter 1930, skyldes det først og fremmest, at 1929 er det sidste aar, Statistisk Departement har publiceret arealtal for de enkelte herreder. Desuden kan det fremhæves, at kartoffelarealets størrelse i aarene omkring 1929 laa i roligt leje, medens der baade før og efter 1929 har været større svingninger.

Den kartografiske fremstilling. Efter tal i Statistisk Departements publikationer har jeg beregnet forholdet mellem kartoffelareal og landbrugsareal i procent for hvert herred. Til korttegningen anvendes en seksdelt signaturskala med intervaller paa 1 % fra 0—5 %. Hvert herred faar derved den signatur, som tilkommer det ifølge dets gennemsnitsprocenttal. Hr. konstruktør A. Lind, Hedeselskabet, har rentegnet kortene for mig.

Vi betragter først kortet for 1907. I egne med moræneler er kartoffelavlen lille: Øerne og Østjylland. Paa sandjord er kartoffelavlen stor: Nord- og Vestjylland. Sjælland har stor kartoffelavl i Nordsjælland og Horns herred, hvor der er en del morænesand.

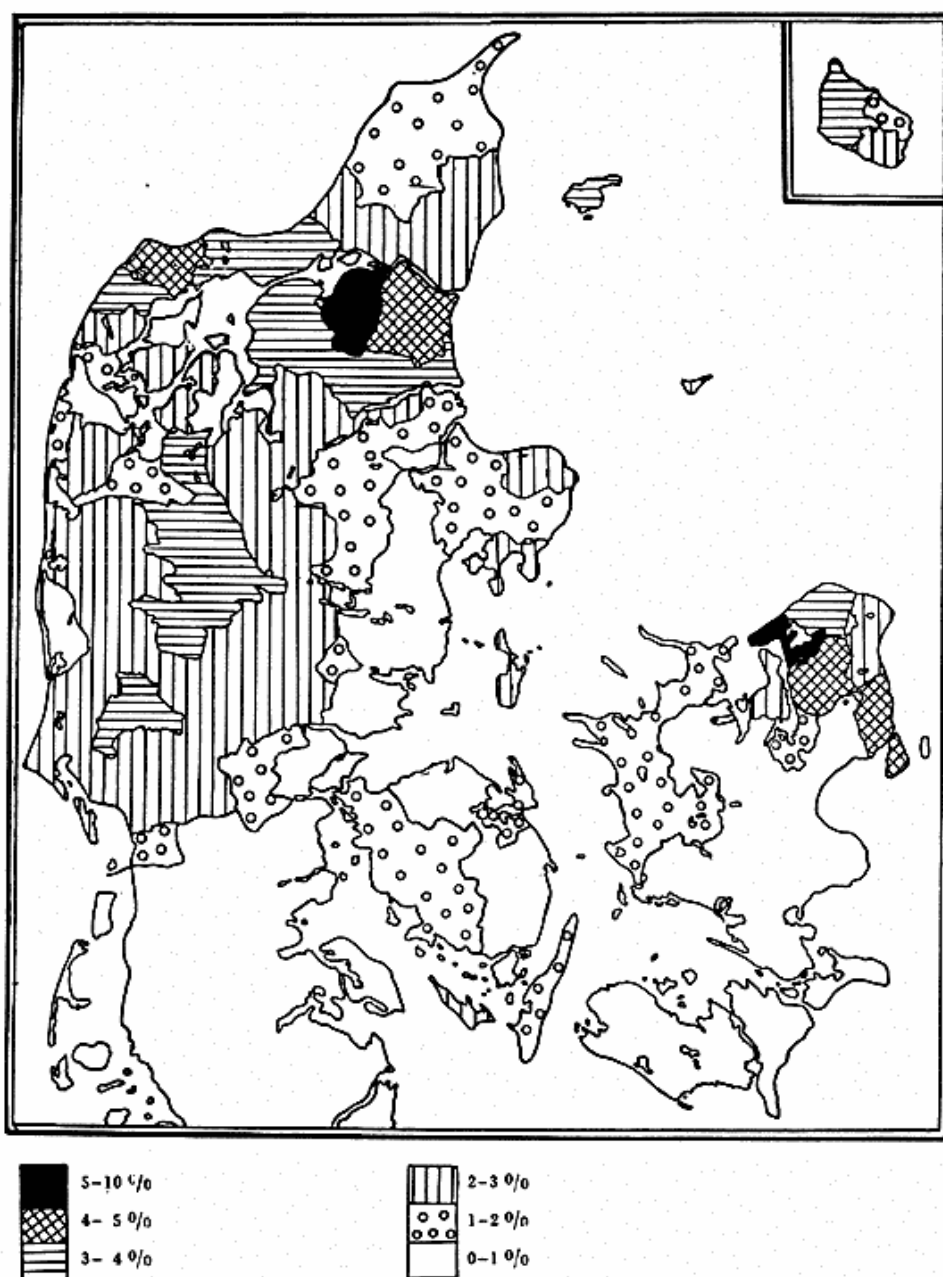

Fig. 1. Kartoffelareal 1907 i % af landbrugsareal.

Her har København sin nære forsyning med spisekartofler og kartofler til industrielt brug. Kartoffelintensiteten er størst i Københavns omegn og ved den nordlige del af Roskildefjord (Frederiksværkkartofler). Paa det fede, kalkrige moræneler i Sydøstsjælland, paa Møen, Lolland og Falster er kartoffelavlens meget ringe. I Vestjylland er dyrkningen størst paa hedesletterne, meget mindre

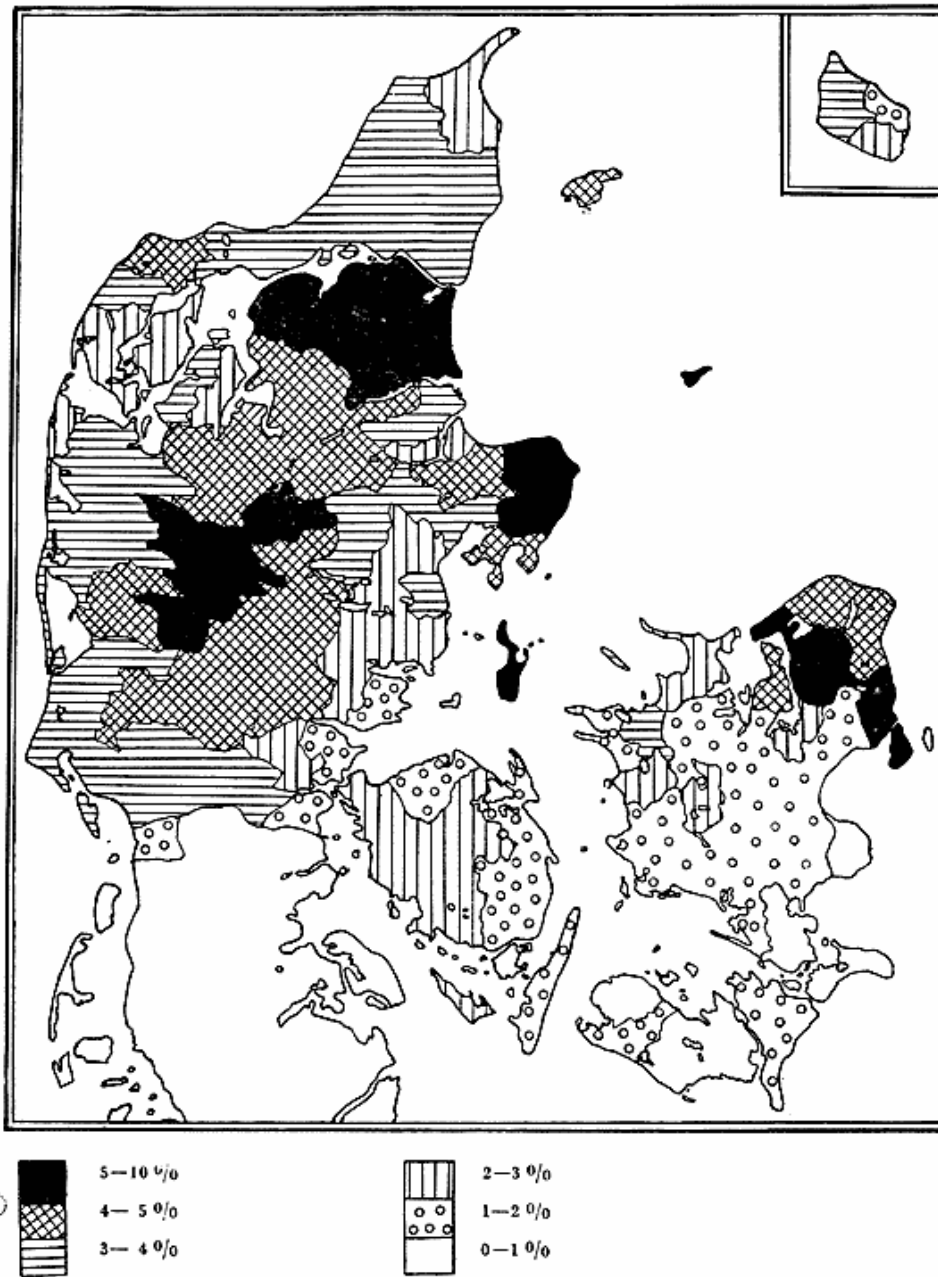

Fig. 2. Kartoffelareal 1919 i % af landbrugsareal.

paa bakkeøerne. Thy har størst kartoffelavl mod nord, hvor der er en del sandjord, deriblandt flyvesand, ud til havet. I det sydlige Thy, hvor jordbunden hovedsagelig bestaar af moræneler, er kartoffelavl ringe. Jyllands største kartoffelavl findes i Himmerland, hvor jorden overvejende bestaar af morænesand. At kartoffeldyrkningen er særlig stor ved Aalborg, skyldes sikkert anven-

delsen af kartofler til spiritusfremstilling i de derværende spiritfabrikker

1919, aaret med den store kartoffelavl, viser stigning saa at sige overalt. Særlig stor er opgangen i et par sandede omraader, hvor kartoffelavlen 1907 ikke var videre stor: Samsø og Djursland. Paa Sjælland gør den sandede strækning mellem Sejrobugten og Susaa sig tydeligt bemærket ved en større kartoffelintensitet end omgivelserne.

1929 er kartoffelarealet gaaet ned paa omtrent samme niveau som 1907, og fordelingen er meget nær den samme. Sjælland udenfor det nordsjællandske omraade med stor kartoffelavl ser ganske ens ud paa kortene for 1907 og 1929 (det samme er tilfældet med Lolland, Falster og Møen). Indenfor det nordsjællandske omraade er kartoffelavlen gaaet tilbage ved Frederiksværk og frem i Københavns umiddelbare omegn. Samsø viser betydelig opgang. Samsø har som specialitet produktion af tidlige spisekartofler og har, takket være Aarhus—Kalundborg-ruten, nem og hurtig transport til storbyerne København og Aarhus. Med hensyn til Københavns kartoffelforsyning ser det ud til, at Amagerkartofler og Samsøkartofler har vundet terræn, medens det er gaaet tilbage for Frederiksværkkartofler.

Paa Fyn er kartoffelarealet blevet større. I Himmerland er kartoffelavlen endnu større end 1907. Spiritusfabrikationen er i aarene efter verdenskrigen blevet koncentreret til de to store fabrikker i Aalborg og Hobro. Ogsaa paa hedefladerne er kartoffelavlen blevet større.

Forskel fremkaldt af jordbund kommer tydeligere frem i 1929 end 1907. Medens kartoffelavlen paa de sandede jorder gennemgaaende er gaaet frem i tidsrummet 1907—29, er den samtidig gaaet tilbage adskillige steder i egne med lerjord: Bornholm, Ærø, Thy-Mors-Salling.

For krigsaar og førkrigstidsaar er Sønderjylland ikke med ved de danske arealtællinger. Sønderjylland kommer derfor ved den kartografiske behandling kun med paa det sidste af vore tre kort. Kartoffelavlen er i Sønderjylland lille, mindre end man efter jordbunden skulde vente, men kortet viser alligevel tydelig overensstemmelse med jordbundsforholdene. Kartoffelavlen er mindst paa moræneleret i øst og paa marskjorden i vest. Den er størst i midten, i landet med hedeflader og bakkeøer.

Kartoffelavlen bestemmes først og fremmest af jordbunden — den er stor paa sandjord, lille paa ler — og dernæst af afsætningsforhold (Nordsjælland, Samsø og Himmerland).

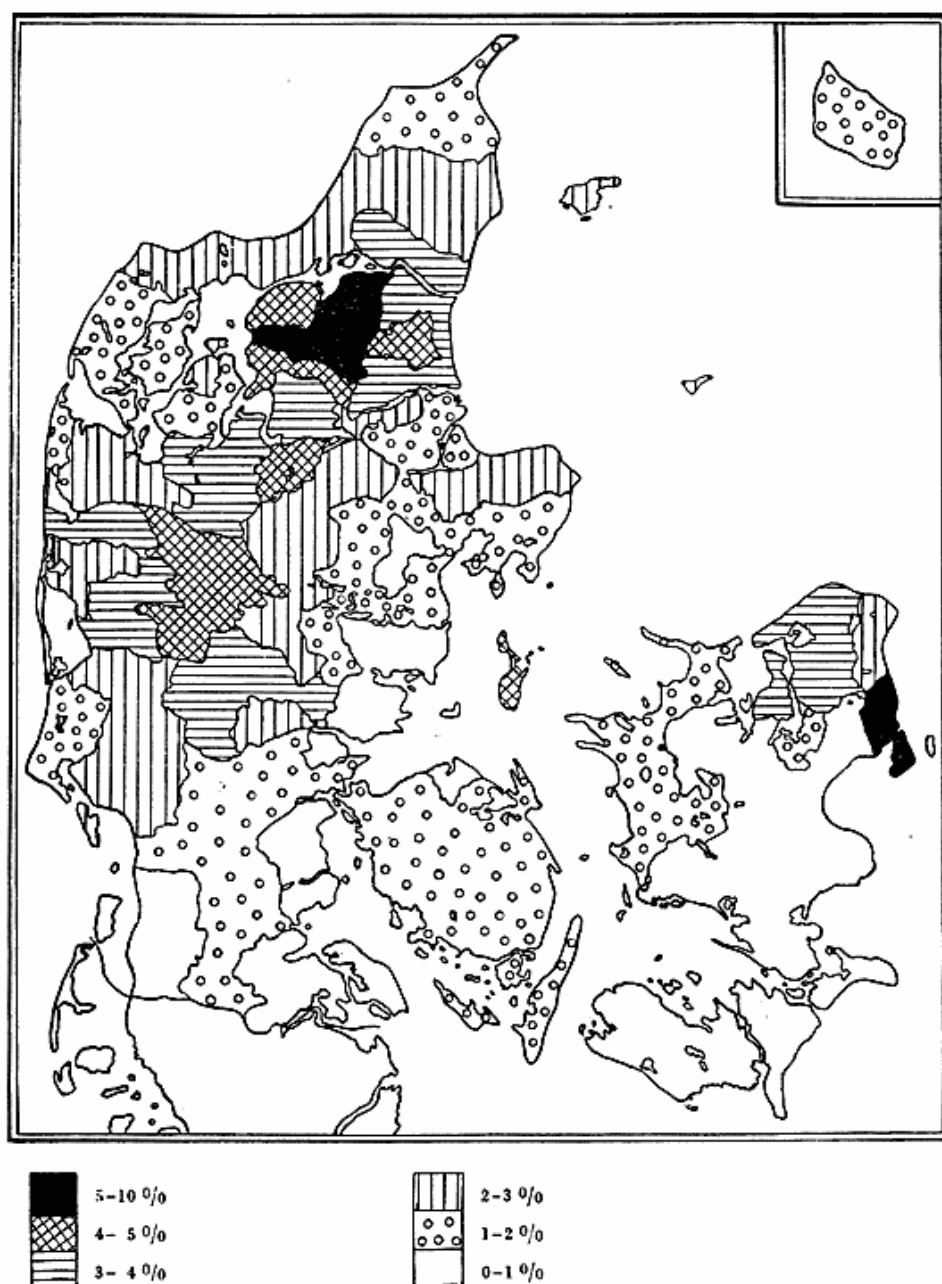

Fig. 3. Kartoffelareal 1929 i % af landbrugsareal.

Fra aarhundredskiftet til 1917 var kartoffelarealet nærmest konstant. Saa steg det voldsomt 1918—19. Derefter gik det langsomt ned og faldt henimod 1930 i leje i omtrent samme niveau som før krigsaarene. I de sidste aar har kartoffelavlens igen været stigende (1929: 2,0 %, 1936: 2,4 %). Opgangen skyldes flere i samme retning virkende aarsager. Den vigtigste enkeltårsag er anvendelsen

af kartofler i de under importreguleringen oprettede kartoffelmelsfabrikker. Indenlandsk kartoffelmel har fuldstændig fortrængt indført kartoffelmel og sagomel. Desuden bruger spritfabrikkerne flere kartofler end tidligere, og indførsel af spisekartofler fra udlandet er praktisk talt standset.

Det bør ikke glemmes, at der foruden paa marker dyrkes kartofler i haver paa arealer, som ganske vist enkeltvis er smaa, men som sammenlagt alligevel betyder en hel del. Det er en kartoffeldyrkning, som ikke er medregnet i de statistiske opgørelser. Derfor kan jeg heller ikke tage den med ved behandlingen her. Kartoffeldyrkningen i haver er sikkert størst i landets tæt befolkede egne, altsaa i de dele af landet, hvor kartoffelarealet paa markerne paa grund af jordbunden er forholdsvis lille.

LITERATUR.

Statistisk Tabelværk V—C—3: Arealets Benyttelse i Danmark 1907.

Statistiske Meddelelser 4—61—2: Arealets Benyttelse 1919.

Statistiske Meddelelser 4—89—3: Arealets Benyttelse 1929 og 1930.

Statistiske Aarbøger 1901—1937.

Trap: Kongeriget Danmark. København 1920—30.

D. G. U. V—4: Oversigt over Danmarks Geologi. København 1928.

D. G. U. III—24: C. H. Bornbusch og K. Milthers: Jordbundskort over Danmark. København 1935.

---

af kartofler i de under importreguleringen oprettede kartoffelmelsfabrikker. Indenlandsk kartoffelmel har fuldstændig fortrængt indført kartoffelmel og sagomel. Desuden bruger spritfabrikkerne flere kartofler end tidligere, og indførsel af spisekartofler fra udlandet er praktisk talt standset.

Det bør ikke glemmes, at der foruden paa marker dyrkes kartofler i haver paa arealer, som ganske vist enkeltvis er smaa, men som sammenlagt alligevel betyder en hel del. Det er en kartoffeldyrkning, som ikke er medregnet i de statistiske opgørelser. Derfor kan jeg heller ikke tage den med ved behandlingen her. Kartoffeldyrkningen i haver er sikkert størst i landets tæt befolkede egne, altsaa i de dele af landet, hvor kartoffelarealet paa markerne paa grund af jordbunden er forholdsvis lille.

LITERATUR.

Statistisk Tabelværk V—C—3: Arealets Benyttelse i Danmark 1907.

Statistiske Meddelelser 4—61—2: Arealets Benyttelse 1919.

Statistiske Meddelelser 4—89—3: Arealets Benyttelse 1929 og 1930.

Statistiske Aarbøger 1901—1937.

Trap: Kongeriget Danmark. København 1920—30.

D. G. U. V—4: Oversigt over Danmarks Geologi. København 1928.

D. G. U. III—24: C. H. Bornbusch og K. Milthers: Jordbundskort over Danmark. København 1935.
